

Működő és tervezett szolgáltatások a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban

A TMT a "jó bornak is kell cégér" jegyében közli az alábbi cikket, amely legjelentősebb könyvtártudományi gyűjteményünk, az OSZK–KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtárának új szolgáltatásait (idegen nyelvek tanulását szolgáló segédletek, hang- és videoanyagok gyűjtése-rendelkezésre bocsátása és a hazai és külföldi szakcikkek bibliográfiai leírásaiból kifejlesztett mikroszámítógépes adatbázis) mutatja be, illetve hírt ad további tervezett szolgáltatásokról (SDI és current contents).

Négy éve annak, hogy a KMK szakkönyvtára anyaintézményével, az Országos Széchényi Könyvtárral együtt felköltözött a Budavári Palota F épületébe, s a gazdag könyvtártudományi gyűjtemény annak VIII. szintjén a Múzeum utcai szűköséget feledtető, valóban méltó elhelyezést kapott. Tág tér nyílt a szabadpolcon való böngészésre, a katalógusokban való keresésre, szabad válogatásra az önfeltáró állományrészekben (útjelentések, fotók, könyvtárismertető, prospektusok és aprónyomatványok), és még pihentető tájékozódásra is a legfontosabb társadalomtudományi és irodalmi folyóiratok friss számaiból.

A szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola padjait éppen akkor elhagyva, frissen végzett könyvtárosként első munkahelyemül a szakkönyvtárat választottam, s így életének ebben az új periódusában szinte kezdettől részt vehettem. Kollégáimmal együtt nem kis csalódással vettem azonban tudomásul, hogy látogatottsága kezdetben igen gyér volt, sőt valójában nincs kihasználva még ma sem.

Eleinte azt gondoltuk, hogy az új elhelyezkedésből fakadó hátrányokat (távolabb kerültünk a közlekedési csomópontoktól és szolgáltatóhelyektől; a Várba való feljutás kissé nehézkes; az olvasónak több ellenőrzési ponton kell áthaladnia, ami sokszor frusztrálja) fokozatosan legyőzi majd a könyvtár szépsége, tágassága, nyugodt, elmélyült munkalehetőséget kínáló miliője. Mindez azonban nem bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy a Könyvtártudományi Szakkönyvtár a szakmabelieket és a képzőintézmények hallgatóit nagyobb tömegben vonzza magához. Be kellett látnunk, hogy csak több és színvonalasabb szolgáltatással – divatos kifejezéssel élve –, jobb marketingmunkával növelhetjük meg könyvtárunk látogatottságát, szolgálhatjuk jobban a szakma érdekeit.

Írásomban a könyvtárosképzés velünk szemben támasztott követelményeit még viszonylag közelről ismerő friss szakember szemével, ugyanakkor a tájékoztató és szolgáltató munka már sok tapasztalatot szerzett részeseként számolhatok be erőfeszítéseinkről.

Új szolgáltatásaink között elsőként 1986-ban kezdtünk bele a *nyelvkönyvek* és a hozzájuk tartozó *hang- és videoanyagok* gyűjtésébe – tapasztalván kollégáink nyelvtanulási igényeit és ismervén lapos pénztárcájukat. Kis különgyűjteményünk a Soros-alapítványon keresztül és a kereskedelemben vásárolt nyelvyagokból, köteles példányokból, illetve a használóinktól kapott másolatokból gyarapszik. Kölcsönözni ugyan nem tudunk belőle, de a helyben használatot két magnetofon és egy videomagnó szolgálja, egy kétkazettás JVC magnó segítségével pedig könyvtáros olvasóink díjtalanul másolhatják le hanganyagainkat a magukkal hozott kazettára.

A gyűjtemény használatának megoszlása nem egészen a várakozásunknak megfelelően alakult: az igények többsége nem a helyben használat, hanem a másolás, még inkább a másolatok iránt mutatkozik. Így az új – és profilunktól némileg eltérő – szolgáltatás bevezetése nem annyira a látogatottság növekedéséhez, mint technikai jellegű munkánk megszorodásához vezetett. Ennek ellenére sikeres vállalkozásaink között tartjuk számon.

A profilunkba szorosabban beletartozó szolgáltatások terén akkor tudtunk komolyabb előrelépést tenni, amikor 1987-ben a birtokunkba jutott egy Commodore PC 20 típusú számítógép és a Micro-ISIS program. (A könyvtárunkban folyó számítógépesítési munkáról részletesebben lásd *Kovács Lászlóné: Mi így használjuk. Személyi számítógép a KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtárban. = Könyvtáros*, 38. köt. 8. sz. 1988. p. 482–484.) Ennek segítségével hoztuk létre MANCI (Magyar és Nemzetközi Cikk) nevű adatbázisunkat, amely két tájékoztató kiadványunk, A magyar könyvtári szakirodalom bibliográfiája (MAKSZAB) és a Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom (KDSZ) című referálólappal cikkanyagának bibliográfiai leírásait tartalmazza. (A MANCI-val kapcsolatos feladatokról, működtetésének kezdeti problémáiról az adatbázis létrehozásában oroszánrészt vállaló kollégánk, *Novák István* cikke tájékoztat: *Könyvtári Figyelő*, 35. köt. 2. sz. 1989. p. 173–182.)

Az adatbázisban rögzített információtömeg széles körű felhasználása azonban csak akkor vált lehetővé, amikor az olvasóteremben adatrögzítésre nem használt, önálló gépet tudtunk felhasználniok rendelkezésére bocsátani. Erre ez év márciusában került sor. Ettől kezdve nemcsak a szűk körben meghirdetett SDI-szolgáltatásban részesülők szakirodalmi információellátását tudjuk gyorsabbá tenni, hanem a könyvtárunkba rendszeresen járó használóinkét is, hiszen az olvasóteremben hozzáférhető adatbázist negyedévenként aktualizáljuk. Emellett bárki szabadon kereshet benne a gép mellé kihelyezett használati útmutató és a teaurusz alapján, vagy az olvasószolgálatos kollégák segítségét igénybe véve.

A könyvtárosképzésben is nagyszerűen lehet hasznosítani ezt a rendszert. A nyolcvanas évek első felében még a színvonalas szombathelyi képzés sem nyújtott a gépi információkeresés gyakorlati elsajátítására lehetőséget. Mindössze egy fakultatív szemináriumon vehettünk részt a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárában, ahol a Chemical Abstracts volt online hozzáférhető. Személyi számítógépek akkoriban még nem nagyon voltak a könyvtárakban, ill. ahol voltak, még nemigen tudtak velük mit kezdeni. A számottevő mennyiségű rekorddal feltöltött és megbízhatóan működő, tehát bemutatásra, gyakorlásra is alkalmas rendszerek még ma sem gyakoriak, különösen az olyanok, amelyeket szakképzési célokra kínálnak fel. Ebben látom a MANCI egyik fő erényét. A másik, hogy összehasonlíthatatlanul könnyebb a számítógéppel, a gépi információkereséssel egy olyan adatbázison keresztül ismerkedni, amely szakmánk ismerős fogalmait tartalmazza. (A keresések során állandóan visszaköszönő, sokszor hosszú viták eredményeképpen kikristályosodott tárgyszavak pedig hozzájárulnak a könyvtári-tájékoztatói szakterminológia egységesedéséhez, a mainál következetesebb használatához.) Így gyakorlásként mindjárt testre szabott, szemináriumi dolgozathoz, szakdolgozathoz felhasználható kereséseket lehet végezni, s a találati listát is össze lehet hasonlítani a hagyományos eszközök útján elérhető információval. Az ilyen összehasonlítás során azonnal dokumentálhatók a gépi adatbázis nyújtotta többlet lehetőségek, szemléletessé tehető a gépi keresés gazdaságossága. S mindennek nincs külön költségkihatása, ami a külföldi adatbázis-szolgáltató vállalatot keresztül végzett online információkeresésnél a legérdekesebb hallgatót is elbátortalanítja.

Ezeket az előnyöket számba véve körlevéllel kerestük meg a képző intézményeket. Felajánlottuk, hogy előzetes megbeszélés alapján csoportos oktatás keretében ismertetjük az adatbázist, példákat mutatunk a keresés módozataira, mégpedig a fogadott csoport előzetes ismereteinek figyelembevételével, az alkalomhoz igazítva a bemutató anyagát. (E téren legavatottabb *Pappné Farkas Klára*, de általában minden munkatársunk jó színvonalon kezeli az adatbázist, ismeri a teauruszt, szívesen

nyújt segítséget.) Ajánlatunkat különösen a budapesti képző intézmények fogadták hálással, s azonnal reagáltak rá. Már áprilisban négy csoport látogatásának örülhettünk.

A magyar nyelvű, könnyen elsajátítható, menüvezérelt rendszer és a szakterületünket pontosan fedő adatbázis várakozásunkon felül kedvező visszhangra talált mind a hallgatók, mind többi olvasónk körében. Bátran nyúlnak a géphez, fantáziával fogalmaznak meg a keresőkérdéseket, érdeklődéssel térnek vissza gyakorolni, keresgélni. Sikerélményüket megosztják velünk, ami feledtet minden korábbi fáradásunkat és kudarcunkat. Jogos a reményünk, hogy az ezekből a csoportokból kikerülő könyvtárosok kevésbé fogják misztifikálni a számítógépet, és gyakorlati munkájuk során kevesebb nehézséget kell majd leküzdeniük, mint nekünk, akik ennek a rendszernek a születésénél bábáskodtunk.

Szeretnénk azonban a MANCI nyújtotta lehetőségeket a szakma szélesebb körével is megismertetni. A már említett körlevélünk óvatos felvetése mostanra konkrét ajánlattá érett. *Kipróbálásra 1989. december 31-ig* ingyen rendelkezésére bocsátjuk a MANCI-t azoknak az intézményeknek, akik erre igényt tartanak. Ennek feltétele, hogy rendelkezzenek egy min. 512 kb-át központi táru PC XT/AT számítógéppel és a Micro-ISIS-szel. A winchesteren jelenleg 6 Mb-ajtnyi helyet foglal el az adatbázis, a kipróbáláshoz tehát ennyi szabad kapacitás szükséges. Térítés ellenében a könyvtár egyik munkatársa lemezen a helyszínre viszi a rendszert a nyomtatott segédletekkel együtt (használati útmutató és tárgyszójegyzék), üzembe helyezi, és egy kb. 3 órás bemutató keretében megtanítja a kezelését. Kérjük, hogy a részletek pontosítása érdekében levélben vegyék fel velünk a kapcsolatot (címünk: OSZK-KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtár, 1827 Budapest, Budavári Palota F épület).

Tervezzük, hogy azok számára, akik hasznosnak ítélik és december 31-e után is meg akarják tartani az adatbázist, éves előfizetési díj ellenében (ennek összegét az igényektől függően a későbbiekben fogjuk megállapítani) floppy-n küldjük meg a negyedéves gyarapodásokat. Az egy-két éves gyarapodás fogadását, a növekmény hozzáinvertálását az alapadatbázishoz kb. 20 Mb-ajtnyi kapacitással lehet biztonságosan elvégezni. Az így aktualizált adatbázis – ugyanúgy, mint a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban – a helyi szakirodalmi információs igényeket is kielégítheti, és képzési célokat is szolgálhat. A releváns cikkeket könyvtárközi kérésre másolatban elküldjük.

Ezt a szolgáltatást két másikkal tervezzük kiegészíteni. Egyrészt azokat a kollégáinkat, akiknek nincs módjuk a MANCI-t kölcsönvenni, illetve előfizetni, naprakész *SDI-szolgáltatással* mi magunk szeretnénk ellátni, másrészt folyamatos *tartalomjegyzék-szolgáltatást* adni azok kezébe, akik a leggyorsabb forrásból akarnak tájékozódni, vagy akik csak bizonyos nyelvterület iránt érdeklődnek stb.

Folyóirat-gyűjteményünknek, mely legalábbis forintban kifejezve egyre "értékesebb" lesz, s melyet sajnálatosan kevesen forgatnak, e szolgáltatásokkal kívánjuk a hatókörét kiterjeszteni, a benne foglalt információt közkinccsé tenni.

Sajnos, ennek egyelőre még nincsenek meg a feltételei. De ha már itt az alkalom, e cikk szolgáljon piackutatásként is: szívesen vennénk, ha a TMT olvasói is nyilatkoznának, igénylik-e ezeket a szolgál-

tatásokat. Ha megfelelő igény mutatkozik irántuk, mindent megteszünk, hogy mihamarabb megindítsuk őket. Várjuk jelentkezésüket. A konkrét feltételek az igényektől függően alakulnak majd ki, ezekről az érdekelteket külön tájékoztatjuk. Hagyományos és már működő új szolgáltatásainkkal pedig addig is szerettel várunk mindenkit.

Beérkezett: 1989. V. 11-én.

A holnap könyvtára

A "holnap könyvtára" nyílt meg a Library of Congress egy új termében, ahol a nagyközönség több száz szoftver címéhez férhet hozzá egyéb olyan anyagok mellett, amelyeket CD-ROM-on vagy lézer videolemezen tárolnak. A terem neve hivatalosan: Géppel Olvasható Gyűjtemények Olvasóterme. Őt munkaállomást tartalmaz IBM-kompatibilis és Macintosh mikroszámítógépekkel. Két könyvtáros segíti a felhasználókat. Ez az USA-ban az egyedüli szoftvertervezési, -tanulmányozási és dokumentációs központi könyvtár, valamint általában a géppel olvasható forrásokhoz való hozzáférést nyújtó központ.

Ez a különterem egy egyéves kutatási program része. A Library of Congress kidolgozza a géppel olvasható dokumentumok optimális beszerzési és katalogizálási módszereit, kialakítja kurrens és retrospektív gyűjteményüket. A könyvtár vezetése úgy reméli, hogy 2000-re a Library of Congressben lesz a világ legjelentősebb gyűjteménye számítógépszoftverekből.

Az állomány vásárlás, ajándékozás és köteles példány útján gyarapszik. A "holnap könyvtárának" létrehozása érdekében a Library of Congress megkeresi a szoftverkiadó vállalatokat, hogy minél szélesebb körben vegyenek részt egy ilyen archívum létrehozásában.

A gyűjteményről további információk nyerhetők: Library of Congress, 100, Washington, DC 20540, USA.

/Information Hotline, 21. köt. 1. sz. 1989. p. 6./

(Trébits Gyuláné)

Országos információs politika szükségessége az USA-ban

Az amerikai Special Library Association (SLA) – rámutatva az információs technológia drámai fejlődésére és a szövetségi szinten koordinált információs politika hiányára – országos információs politika kialakításáért és valóra váltásáért száll síkra. Nyomatékosan kéri, hogy a kormány fontolja meg új az US Office of Technology Assessment által kiadott, *A nemzet informálása: az információk szövetségi szintű terjesztése az elektronikában* c. jelentést a megfelelő alternatívák kidolgozása érdekében. Az SLA azt is igényli, hogy az információs politika kérdéseit nyilvánosan vitassák meg, s azoknak a szövetségi ügynökségeknek, bizottságoknak és egyéb testületeknek tagjait, amelyek döntő szerepet játszanak a szövetségi információs politika formálásában, a kongresszus egyetértésével és a könyvtáros-információs szakma közreműködésével nevezzék ki. Közeledvén a 2000. évhez, az összehangolt információs politika döntő kérdéssé válik, ha az USA meg akarja tartani vezető szerepét az információs technológiában a világszinten.

/Information Hotline, 21. köt. 4. sz. 1989. p. 1./

(Papp István)